

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 15.

У НОВОМ САДУ 10. АПРИЛА 1886.

ГОД. II.

ПРОЛЕЋЕ.



Проз равнине плава река
У сунчаном трепти сјају,
А по њојзи раздрагани
Таласићи жуборкају.
Са високих ветрић гора
Кроз долине влажне леће:
„Устаните, устаните,
Ево иде премалеће!“
Из жбуна се зумбул смеши,
Љубичица плава снева;
Ветрић пири,
Цвеће мири,
А он весо њима пева:
„Будите се, будите се,
Пролеће је дошло славно,
Ружицама окићено,
А са њиме сунце сјајно.
Веселе се свуда хори

И сунашце топло греје,
Нестало је хладне зиме
Да на земљу снегом веје.
Мале тице
Ластавице
Под кровове већ долећу,
Са мисирских пирамида
Домаћице роде лећу!“

То је росно цвеће чуло,
Травица се осу мека,
Пастир своје стадо јави,
Од звонаца чу се звека.
А из бара загрејаних
И песма се ето јавља;
То је барска омладина,
Што пролеће отпоздравља.

Драг. Ј. Илић.

ВЕЧЕ.



Румене пруге већ шарају далеки запад.
Клоуно почива свет. Са мирних далеких поља
Уморни ратар с песмом журно се ноћишту спрема,
И само час по час зајечи шарена доља
Од шприше точкова колеских. Гонећи весела стада
Безбрижно пастир млад у звучне двојнице свира,
А његов космати пас, подвивши репицу лењо,
Корача упоред с њим. Копрена дубоког мира

1883. год.

Увија поља и равни. Румене пруге се гасе —
И бледи месечев зрак, светило небеских двора,
Кроз маглу диже се већ — и нема, дубока тама
Доводи бајну ноћ са сињег, незнаног мора!
Све грли мир и сан. По кашто заурла само
Суседов стари пас, ил позно дошавши с рада,
Испреже ратар плуг и стоку уморну поји,
А ћерам шкрини све и вода жуборећ' пада...

Војислав.

НА МОРУ.



Та то пјева стари рибар у свом броду?
Ноћ је пала, а он непомично гледа
Успаваним оком сву ту силну воду,
Којој сврхе нема. Само глава сједа

Под мјесецом сјаје, као стара ст'јена
У црној пустоши давно изгубљена.
Старац пјева; ал је пјесма без весеља;
Рек' би, да је јака сатрвених жеља,

Рек' би, уздисај је, те из старог гласа
 Лебди изнад санка уморних таласа.
 Ах! Ја не знам, шта је; ипак ми се чини,

Да у овој пјесми, у ноћној тишини,
 Слушам вјечни уздах, што се к небу вине,
 Вјечни, горки уздах моје домовине!

Јосип Верса.

ЖРТВА ЗА ЖРТВУ.

Н О В Е Л А М И Т Е Ж И В К О В И Ћ А.



I.

октору Стеви Станићу у вароши Н. од
 свих десет лекара иде најбоље.

Он је врло млад свршио медицину и
 већ је десет година како лечи.

Прилично је и стекао.

Оженио се пре две године.

Жена му је млада и лепа.

Он је врло много заузет лекарским посло-
 вима те се само кад и кад виђа са својом
 женом у шеталишту или позоришту.

Кућа му је дивно удешена.

Собе су лепо распоређене, намештај скупо-
 цен, а све као да је створено за оно место,
 где је намештено.

Он је толику пажњу на саму кућу обратио
 ради своје жене, не би ли је пријатна и лепа
 околина позабавила, да не осети, када јој мужа
 дома нема.

Па је ли постигао, што је хтео?

Мара — тако му се звала жена — баш
 залева цвеће.

На њојзи је јутарња хаљина, богато иски-
 ћена скупоценим чипкама, стоји јој, као сми-
 шљена.

Густа црна коса јој лепо очешљана и за-
 вијена у котур на потиљку.

Лепо лице нешто јој сетно.

Мужа јој одазвали некоме болеснику још у
 седам сати; већ је десет, а он се не враћа.

Мара је наредила у кухињи све што треба,
 па, не имајући другог посла, дохватила је ибрик
 и залева цвеће, што је у цреповима поређано
 у виду пирамиде на сред салона.

Мара је замишљена.

Сетила се свога девовања.

Била је јединица и родитељи је пазили као
 мало воде на длану.

И онда је она неговала цвеће, али са свим
 друкчије.

Сад то чини из дуга времена, а онда га је
 залевала и износила на сунце с најтоплијом же-
 љом, да се развије, да пупи, да процвати, јер
 он јој је рекао, да јој цвеће врло доликује; и
 он је молио, да му даде једну киту тога цвећа,

што је својом руком однеговала; и Мара му је
 дала једну па после још једну и још једну.

Он је био официр, леп, млад, вицкаст.

Упознала се са њиме на игранци.

Он је много говорио о забавама, о цвећу,
 о лепоти, о љубави.

Она је то радо слушала, јер је била још
 дете, те није те ствари разумевала, а као дете
 љубопитна све га је више питала и он јој је
 све више говорио.

И док је говорио, он јој је тако ватрено,
 тако мило у очи гледао, да јој је срце од ра-
 дости играло.

— Па онда јој је кад и кад — ваљда не-
 хотице — руку стиснуо и она је — не зна-
 јући ни сама зашто — његову стисла.

Други пут — опет на игранци — играла
 је с њиме неку окретну игру.

Он је ухватио око паса, њезина рука у ње-
 говој руци на грудима, и он јој је шапнуо:

»Овако бих да пропутујем тај велики пут,
 што се зове живот с вама — а ви, госпођице
 Маро?«

Она га у први мах није разумела па се за-
 гледала у његове велике, светле очи и као да
 је у њима прочитала, шта је мислио, стисла му
 је руке и пристала је.

И после јој рече, како мора ићи далеко,
 чак у Беч, да се боље усаврши у војној стру-
 ци и како ће онде остати шест месеци; кад се
 врати, он ће —

И Мара је поруменила.

Од тога је дана прошло било двапут шест
 месеци, а њега нема, нити се писмом јавља.

Почеше се јављати просиоци, но Мара неће
 да се још уда.

Одбила једног, другог, трећег — више не
 сме нико да је проси, и ако је она на гласу
 и по лепоти и по образовању и по стању; не
 мили се никоме, да добије кошар.

Мари је то по вољи.

Него није њезиним родитељима.

Они се поплашише, остаће им ћерка неудата.
 Највећа је то несрећа за старе родитеље,
 што имају јединицу ћерку на удају.

Они нису ништа својој ћерци пребацивали; па она је она знала, каква их брига мори, и љутила се на себе, што је она томе крива.

И обрадовала се и беше јој тешко, кад се после дужег времена усуди доктор Стева Сташић, да је запроси.

Родитељи Марини једва га дочекали; та он је човек угледац, од положаја, имућан — Мара га не може одбити!

Са неком зебњом у срцу каже јој отац новог просиоца па, набројавши све врлине му, заврши:

»Многа би једва чекала, да јој понуди руку овакав човек! Нама би он био најмилији зет — узми га! Ако га одбијеш, онда, онда —.«
И њезиног старог оца прекидоше сузе.

Мара је пристала.

Већ две године је Стевина жена.

Он јој је куповао најлепше хаљине, водио је на забаве, у позориште, стап господски наместо — чинио јој, што је зажелела.

Она је по схватању обичнога света била »срећна«.

Но Мара је држала, да је онај срећан, коме је у грудима све мирно, ведро, весело — а њој није тако било.

Две године је она жена Стевина, и чини јој се, за те две године није осетила оне истинске љубави, у којој је крајна тачка свакој мисли — предмет љубави.

Она није увек и само на свога мужа мислила, и ако јој он није био одвратац, и ако га није мрзила.

Он јој је увек говорио о својим пословима, о своме позиву — као да се ње толико тиче, што јој је мужу пошло за руком да излечи она сну болест у овога или онога болесника!

Друкчије је она замишљала брачни живот, док јој се удварао онај официр, онај немарни официр . . .

Ту се Мара из мисли прене.

У предсобљу звекнула сабља и тај звек младој газдарици прострели груди.

Врата се отворише.

Марина рука задркта, кад је подиже да протаре очи.

То је збиља он, не варају је очи — то је главом он!

Она рашири руке, хтеде му полетити на сусрет, загрлити га.

Но он стајаше непомично.

Прекорни поглед му задржи је.

Мара се трже.

Сетила се свога места, свога положаја и уплашила се од онога, што је хтела учинити.

Очи је спустила, као да чека суд из уста свога судије.

»Није било у предсобљу слуге, није ме могао нико јавити!« извињује се он.

»Опростите — изненадила сам се!« протекла она и показује му руком столицу.

»Зар ми нећете пружити руку онако по старински?«

»А зашто не!« и она брже поправи своју погрешку, а већ се сасвим прибрала.

Он дохвати ту малу, белу руку и ватрено је пољуби.

Мара трже руку, а сва јој крв у лице појури.

»То већ није по старински!« збиљски се срти она.

»Немојте се љутити! Давно вас нисам видео па не могах срцу одолети.«

»Да, да, давно се нисмо видели!« уздахне она.

»Не знам, како је вама, али вам не умам казати, како страшно патим ја! Вративши се јуче из Беча, кад сам чуо, да сте се удали, тада сам тек осетио, какву сам срећу проиграо. Док сам био у туђини, изгледало ми је сасвим природно, да ћете ме чекати. Сад тек видим, како сам се љуто преварио!«

»Јесте ли само зато дошли?« пита га она, а глас јој дркће.

»Да, зато! И да се уверим: јесте ли срећни?«

»Шта вам на то права даје?« и Мара се нађе увређена.

»Љубав. Ви не можете, ви не смете рећи, да нисте најпре мене љубили! Је ли дакле чудо, што дођох, да видим, како сте могли тако брзо другогаво завоleti? Реците ми, преклињем вас, како се то збило?«

Свака реч му забадала је нож Мари у срце.

»А по чему мислите, да сам се ја из љубави удала?« питала је она тако тужно, тако болно, да Јован задркта.

»Дакле пружисте руку томе човеку, не љубећи га?«

»Зар сам могла гледати, где ми отац и мајка од бриге умиру, што ме нису удомили? Зар сам их могла тешити тиме, да ћете ви доћи?«

»Оправдана је та горчина у вашим речима, ја сам крив! Крив сам, што нисам под ноге бацио своје честољубље и дао оставку, кад ме нису хтели пустити. Крив сам, што сам мислио, да се ви тако млади нећете удавати и

крив сам, што сам вас љубио, што вас и сада плахо —

»Ћутите!« пресече га она. »Ви заборављате, с киме говорите.«

»Да, заборављам!« горко одговара он. »Гледајући вас тако лепу, мени се чини, да је још пред-а-мном оно несташно девојче, што је пристало, да се назове мојим. Заборављам, да је оно девојче сада жена, и не могу да појмим, што ова жена не говори онако, као што је говорило оно девојче.«

»Зар вам није доста, што сам вам у полу признала, да свога мужа не љубим?«

»А је ли то доказ, да мене љубите?«

Мара је ћутала; у њој се борила љубав и дужност.

»Онда то морам тако тумачути, да сам вам исто онако равнодушан као и ваш муж.«

»О не!« излети јој реч против воље.

И Мара паде на столицу, а лице покрије рукама.

»На муке ме мењете, не бих ли вам исповедила оно, што можете прочитати из сваке моје речи, из сваког мог погледа.«

»Опростите ми, тако вам бога, опростите — сувише сам напрасит!«

»Ви сте свирени!« јецала је она.

»Јесам, из очајања сам свиреп! Сад знам, што сам хтео знати и сад је све добро. Још се све може поправити.«

Мара скочи и узверено га погледа:

»Ви заборављате, да је између нас несавладлива препона.«

»Шта се не може, кад се хоће! Но реците ми искрено — хоћу да ми то и речима потврдите: љубите ли ме?«

»Чини ми се, љубим вас!« прошапуће она.

Он је разумео тај неодлучни одговор — мучно је на тако питање одговорити поноситој жени, која има честитог мужа.

»Мени је и то доста! Цео свет нека је против нас — ја ћу с њиме у коштац!«

И он је хтеде загрлити.

Мара се измаче и пружи руку, да га отисне. Јован стаде.

»Имате право — међу нама је још ваш муж и ви би ме морали презирати, кад бих се усудио дирнути у туђу светињу. Уклонићемо ту препону.«

»Уклонити?« и она га престрављено погледа.

»Умирите се — писам се јасно изразио. Ваш је муж паметан човек: исповедите му све, и он ће пристати, да се — развенчате!«

»Да се развенчамо?«

Мара је то изговорила, као да није разумела смисао те речи.

Јован поче страховати.

»Та да, тражићете од црквене власти, да вас растави па ћемо се онда ми узети.«

Мара један часак поћути, а ни Јован не смеде речи проговорити.

»Никада!« одлучно рече Мара.

Јован се узверио.

»Никада? Реците, брже реците, да нисте ви ту реч изустили, да се мени само тако училило?«

»Никада!« понови Мара бледа као дувар.

»Онда сте ми лагали, кад сте рекли: да не љубите свога мужа; лагали сте ми, да мене љубите!« очајно викне Јован.

»Што сам рекла, по души сам рекла, сведок ми је бог и овај бол, што ми срце цепа!«

»Па зашто онда никада?« То је једини, законом допуштен пут, да будемо срећни.«

»Срећни?« и болап јој осмех заигра на уснама. Мучно! Зар ћете ви моћи бити срећни, кад вам свако може у очи грунути: узео си пуштеницу? Зар ћу ја моћи бити срећна, кад сваки дан морам стрепити, да ћете ми ви кад год с њавом пребацити: пуштенице?

»Заклињем вам се —«

»Не куните се! Нашто клетва? У мени би она зебња остала те остала, па ми не би дала мира до гроба — зар бих ја у тој зебњи могла бити срећна? А после зар држите, да у мене нема ни мало поноса, кад држите, пристаћу на ваш предлог? Истина, то је једини пут, али тим путем бацам срамоту на своју породицу, каљам своју, каљам вашу част!«

»Нека је и тако — ја ипак пристајем, не бих ли вас уверио, како вас силно љубим.«

»И опет нећу, да вашу част каљам, јер част је светиња, у коју нам не сме нико дирнути а најмање љубљено створење!«

»Ви ми изричете смртну пресуду!«

»Не, ја вас, ја себе спасавам! Ви би са мном провели доста мучних дана, који би вам можда живот загорчали. Једна прекорна реч из ваших уста, један прекоран поглед из вашег ока мени би била смрт. — Ви сте човек, савладећете ту кратку невољу и временом можете бити срећни, те ћете благосиљати овај час, кад вам се преухитрена намера осујети. — Ја сам осуђена, да ово бреме носим до гроба и носићу га јуначки. Можда ћу мало раније под њиме подлећи, али ће ми савест бити мирна.«

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

»О, ви сте анђеол! Сад тек потпуно видим,
шта сам у вама изгубио!«

»Идите — ми смо се, мислим, разумели.
Наши се путеви, надам се, неће више укретити!«
За ово неколико тренутака Јован је почео
ту жену поштовати као какву светитељку.

Послушао је.

Поклонно јој се и полако, спутивши гла-
ву, изашао је.

Мара је стајала бледа и укочено је слуша-
ла — на лицу јој беше челична воља исписана.

Кад се његов ход изгубио, стаде јој се у
глави окретати, у ушима зујати.

И осећаји вољу савладаше — Мара несве-
сна клоне на под.

Добила је врућицу.

Две недеље лебдела је између смрти и жи-
вота.

Муж је неговао као мајка своје дете.

Спасао је.

Кроз месец дана сасвим је оздравила.

(Свршиће се.)

О Д Р И Ц А Њ Е.

With me thou canst not sympathize! — *Byron.*

ају ми те! Ко те уз'о не би?
Који среће да не жели себи?
Има л' кога, који не би раја,
Који не би анђеоског баја?
Ко би мог'о твоје очи црне
Да погледи а да не посрне
У заносу арајскога миља?
Има л' смртном дражијега циља
Него што су твоје груди бујне,
Него што су твоје усне рујне?
Дају ми те — ох, та како не би!
Ко би среће ускратио себи?
Ко бих ладно погледао на те?
Дају ми те — ал' ја нисам за те.

Ти си тиче, што радосно кличе,
Кад погледи на овај свет бели;
Ти си цветак, што весело ниче,
Па је сретан, кад се дан забели;
Ти си жељна овог белог света;
Ти си жељна јесени и лета;
Ти си жељна природина баја;
Ти си жељна и блеска и сјаја;
Ти си жељна друштва веселога —
А ја, душо, сит сам свега тога.
Мило ми је погледати на те —
Ти си сретна, ал' ја нисам за те.

Душа моја у облаку живи,
По мом срцу само иње пада,

Мој је живот онај облак сиви,
Препун јада, леденога града.
До мог срца срећа не доспева,
Срце моје срећа не огрева,
Душу моју весеље не гали,
Душу моју милина не пали,
Мој је живот туга и празнина,
Мој је живот сама суморина,
Мој је живот без веселог нада,
Па што јади да ти срећу крате?
А ти живиш, да тражиш наслада —
Моји јади нису јадни за те.

Збогом, срећо! Збогом, сунце јарко,
Што све можеш да обасјаш жарко!
И мени би можда среће дало,
Да си од куд пређе обасјало;
Ал' овако, сред сумора мога,
Слаби зраци и од сјаја твога.
Густ је облак над животом мојим,
Не гони се ни очима твојим.
Ал' тај облак ја чувам за себе,
Ту ја нећу да уводим тебе.
Нећу, нећу, да крај тужног мене
И твој живот у несрећи вене.
Збогом, злато, моја рано љута,
Збогом, чашо сласти, недарнута!
Никад нећу заборавит' на те —
Али збогом, јер ја нисам за те!

Вл. М. Јовановић.

ПЕВО БИХ ТУЖАН...

Пев'о бих тужан, што ми душа снови,
Ал' за ме никад да не дозна свет;
К'о рањен тић, кад боле своје скрива,
К'о згажен тајно кад уздахне цвет,

Нек лети песма, к'о сироче мало,
Без оца, мајке, игде иког свог,
Нек лети свуда, што се српским звало,
К'о тајни уздах, души рода мог.

Ја нећу певат' очи свога злата,
Ни врану косу, ни заносну груд,
Ни мамне дражи њеног белог врата.
Прегорет' морам прежаљену жуд.

О! и ја знадем нежне уздисаје,
Ал љубав моју нека крије гроб;
Зар може срце срећу да ми гаје,
Кад тужни род ми црна гони коб?

Одавно један анђ'о ме очар'о,
Што наду лива души клонулој —
Хај! он би доп'о златно доба старо:
Да Србин свуда опет буде свој.

И било доба, кад би ланци спали,
И с неба анђ'о слазио је тај,
— Велико време, људи били мали —
И анђ'о крен'о расплакан у рај.

Тај анђ'о слоге из рајскога стана,
Тај анђ'о братства јеца у сав глас,
Ох! млади свете, пази, док је дана,
Да добри анђ'о сиће међу нас,

Та он би вид'о наше ране љуте,
Слободе цветак у наш доп'о врт;
О како давно златни снови слуте! —
За таку јаву мала ј' жртва смрт.

Па напред! напред! млади српски свете!
У борби с мраком ти си нов нам гост,
Нек на те свуда прве стреле лете, —
Ох, стара чета има рана дост

Пев'о бих тужан, што ми душа снови,
Ал за ме никад да не дозна свет;
К'о рањен тић, што боле своје скрива,
К'о згажен тајно — кад уздахне цвет.

Рајко.

ПРАВЕДНИ СУДИЈА . . .

ОД М. Ј. ИЛИЋА.



вршено је све. Он је већ дао свој глас са осталима друговима својим и донет је закон: сваки онај, који би говорио што противу тога закона; сваки онај, који би слободно размишљао; сваки онај, који би изнео нешто »ново«, што не би било записано у томе закону и тиме кудио оно »старо«; сваки онај, који би показао и сузу саучешћа према бедној жртви, коју је сурова целатова рука немилосердно вукла на губилиште; сваки онај, који би, видећи страна и непозната човека гола и боса, гладна и жедна, како цвокоће од зиме и глади, запитао: брате! како ти је? — свима тима: смрт! . . . Тако је гласио закон, који је био негде забачен а који је ево сада наново васкрсао. »Крајње је доба«, рекоше судије, »да се стане на пут несмисленим изгредима глупе гомиле; крајње је доба, да се васпостави мир и ред у држави; крајње је, доба да из мртвих васкрсне стари закон, који је досада ето забораваљен спавао негде у архиви. И Он је враћајући се кући размишљао: »одиста, крајње је доба, да се васпостави узајамно поштовање једно спрочу другога, да се узакони потчињеност сиромаша према богаташу и коленопреклоност млађега према старијему. Крајње је доба«. —

»Не!« — говорило му је нешто изнутра.

»Шта, не?« одговарао је судија, »зар толики кривични случајеви, што се десеше, док

је владао онај »мирољубиви« закон, зар толики атентати на крваво стечену зараду, зар —

»Не!« — одговарало му је поново нешто изнутра.

»Шта, не?« љутио се судија, »зар је неправедно и зар се сме допустити, да се каже, да је неправедно, што ја на пример свачега и сувише имам а други нема? Зар ми се сме пребацити, што се улизујем старешинама па то захтевам и од својих млађих, кад је такав ред у свету? Зар се сме допустити, да мени — главноме судији — какав жутокљун кресне јавно у очи: то није права пресуда, ти си — али шта даље да диваним, зар то није безочност?«

»Не!« слушао је поново како му нешто изнутра говори.

»Умукни!« викну узбуђено судија па удари јако палицом, која му је била у рукама, о калдруму и — глас савести умуче у грудима судијиним. Корачао је поносито даље путем а узгред се сетио свога белог двора, својих пространих и наменстених одаја, топле собице, где је у часовима одмора са лулом у зубима слатко проводио време, и јако осветљених дворана у којима увек има свежа ваздуха, љубави и среће; сетио се оно неколико хиљада, што их је склонио у »енглеску банку«, узгред се наљутио на »правитељство«, што трпи џамију до његове куће, док његови другови и пријатељи, који су такође понешто склонили у »енглеску

банку» ; имају као милионари близу својих кућа — руску или аустријску бандеру ; затим се се-
тио своје лепе и младе женице, која га изве-
сно пуна љубави чека ; али поврх свега тога
излазила му је у сећању чешће пред очи једна
позната млада али озбиљна мушка слика, коју
тек беху нагариле мрке науснице. То беше сли-
ка његовог — сина а судијино се срце поче
преливати праведним блаженством. У осталом
шта би и могао у таквом часу осећати човек,
који је достигао тако висок положај, тако огром-
но богатство ; који има жену, коју љуби, сина
кога воле ; који је сву ту срећу осигурао још
једним строгим законом — зар би могао ?
Судија у један мах стаде : пред њим на неко-
лико корачаји играо се ветрић са малом неком
ишараном артијцом ; он се саже, дохвати то
парченце артијце и — не мога разјаснити
себи : зашто ? — поче гласно читати :

»За нас су дознали ; уходе су извесно под-

нели о нама опширно извешће. Једино ће нас
спасти, ако се данас не усвоји онај строги
закон. Иначе« —

Даље се није могло читати, али и ово је
било сувише : судија познаде у овом писму руку
свога сина и клону уза зид огромне једне
двокатнице. Све је играло пред његовим очима,
и улице, и куће, и људи, и у један пут наста-
де нека огромна помрчина а на леђима те огром-
не помрчине стајало је сјајним и крупним сло-
вима написано : закон. Он хтеде потрчати ма
куда, пасти на колена ма где и ма коме викну-
ти : милост ! али му изнутра викну нешто : »не!
и — сад судија умуче.

* * *

Немамо шта даље приповедати : наредбе за-
кона строго се извршиле ; нико не смеде ни
главе окренути а камо ли показати саучешћа
спроћу јадних жртава, које онај час, кад их
похваташе, осудише на смрт.

А П О С Т О Ј.

(ПЕТЕФИ.)

XIX.

О дете млеко мајчино,
Тако је слатко, тако грабљиво
Он удисао ваздух слободни,
И сваки дах му с измучене душе
Скидаше једну мрачну годину,
Докле се душа лако осети
И као лентир полете у свет
По новим садовима природе,
По старим споменима срца му.
Помладио га чисти зрак,
Оснажио му душу ;
Ал телом опет оста трошан, стар,
И хођаше тек уз штап, клецајући,
А ветар тужно размахиваше
Дугу и седу влас и браду му.
У десет лета живља стотину.
Стиг'о је кући, где је некада
На тавану са женом живео ;
Укочено је гледао у људе,
Но познаника није нашао.
У кући живе нови укућани —
Ил ваљда старе није познао ?
Запитао је, да л' се сећају
Оне сироте фамилије,
Што живља овде — давно, давно још ?
То и то беху њени чланови.
»А, сећам је се, сећам« — рече сад

Побожна, добра нека старица :
„Сирота млада, ал је била лена,
И добра душа ! . . . Него њезин муж
Био је хула, црни безбожник,
Због чега је и страдао,
Допавши тешке, дуге робије,
Где и сад труне — ако ј' то јест жив.

Кад му је жена чула то,
Да мужа више не ће видети,
Од туге јој је срце препукло.
Не знам, онаквог грдног зликовца
Како је могла тако волети,
Да је за њиме одмах свиснула !“
Силвестар мирно стајаше,
Све слушајући пажљиво,
А као да није он о ком је реч.
Него запита : „Где је гроб
Те добре младе, и куд јој је син ?“ —
„За сина не знам, куд је како је,“
Рече му бака, „јер од погреб
Нити га видех нит' чух што за њега ;
А богме ни то не знам
Где ј' млада укућана ;
На погреб сам јој хтела отићи,
Али ме на крштење одзваше.“

„Хајд наћи ћу га — рече старина —
Идем у гробље, па ћу тражити ;

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Разгледајући редом гробове
 И њен ћу наћи морати.“
 И одштапа се до гробља.
 И пође с гроба на гроб,
 Разгледајући редом све.
 Кад све обиђе, поче из нова —
 Но љубин гроб не нађе никада.
 „И никаквога знака, ничега!
 К’о сунчев зрак пресину дивни створ,
 А није ост’о зи њим трошни траг,
 Јер црвен крет је ветар ишчуи’о,
 А плахе дажди хумку разнесе...
 Остај ми збогом!

Страховито је старца болело,
 Кад није наш’о што је тражио,
 Да сузе, што му још заосташе
 Иза толиког страдања,
 Над прахом дивног створа исплаче,
 Над последњим остатком љубави;
 Али се тешио,
 Што му је тај бол последњи
 У жалосном му веку.
 Сад је и с болом и са радошћу
 Раскрстио већ за увек,
 И од сад ће по свету ходити
 К’о сен без тела и без душе тело.
 Али се преварио,
 То последњи му не би бол...
 Кад је из тавнице изишао,
 Упитао је: Је-л’ слободан род?
 Ал’ на одговор није слушао,
 Јер тврдо држа: род је скободан.

Но шта је брзо по том дознао?
 Да је и род и читав свет
 Још дубље погнут нег пре десет лета,
 Кад га он хтеде учити;
 Да људско достојанство кржљави,
 А тиранство се крепи, уздиже.

Узалуд дакле муке паклене?
 Узалуд жртва сваколика му?
 Узвишена се срца залуд боре зар?
 Не може људство нико подићи?
 Узалуд жар, узалуд напос сав?
 Ох, не мож’ бити, не мож’... кунем се!
 На ову мис’о доби крепости,
 И плану скоро угашени жар,
 И погнута се глава исправи,
 И трошни старац поста свеж и млад;
 На чело му се смести тајни смер,
 Голема, страшна, смела одлука,
 Од које читав један род

Ил’ можда свет васцели зависи.
 То није ново; већ су хиљаде
 Тај смер с рамена главом платиле.
 Ал’ ако један успе?
 И ако ј’ он баш један тај?
 Дубоко сакри дрску намеру,
 Ни спав’о није никад с другима,
 Да не би тајну у сну издао —
 Јер нек се дозна, пропало је све.
 Није ни друга тражио,
 Ал’ не из честољубља:
 Да он сам, један, сврши дивски план,
 Него да не би још ко страдао,
 Ако му план не испадне.

У хуци и у сјају плива град,
 А хиљаде се света гурају
 И као надопла река
 Таласају се по улицама,
 Вичући громко „живио!“
 А сви у руву свечаном.

Какав је светац? Каква прилика?
 Можда је бог на земљу сишао,
 Да у свом лику, својом десницом,
 Слободу, давно изгубљену већ,
 Спутаном човечанству дарује?
 Кад је толика радост, такав сјај...

Не, није бог, то други шеће туд,
 Који је мањи од бога,
 Ал’ се за већег држи: краљ.
 Понето, презирући, ходи посред света,
 Ко’ лави међу зверјем ситнијим,
 А куд погледи, клањају му се,
 Ко’ трске, кад их ветар повије,
 И, колико је грло доноси,
 Ропска се чета дере: „Живио!
 Живио краљ!“... Би-л’ смео ко
 Не викати ил’ — викати што друго?
 Међ тисућама и тисућама
 Ко сме?... Сме један међ толикима,
 Тај један друго виче, громовно,
 Надвикујући целу громилу;
 Тај виче: Скап’о, скап’о, краљ!...
 И грмну цевљу, и —
 Гордељив краљ се на тле стропошта.
 Устај де, кукавички тиране!
 Није те тане згодило,
 Забунило се: место у срце,
 У руво те је само дарнуло.
 Ђаво, којем си живот продао,
 Сачув’о ти га је.
 Устај де, кукавички тиране,
 И збриши прах са лица свог!

Ко је убица, ко је, камо га?
Ено где стоји, ал не стоји већ,
Но, срушен с ногу, лежи обамрљо,
А светина се слади блаженством,
Што мож' да пљује набран стари лик
И мож' да гази — старца седога.
Несретни свете, за што тражиш још
Проклетства божјег? Није доста зар
Кол'ко се већ на теби скупило?
Мало је, што сте Христа распели,
Мораш распети сваког пророка?
Несретни свете, до век несретни!
Трећи је дан на истом месту том
Стајало губилиште и
На губилишту — седа старина.
Када је целат к њему прешао
Тргов на њега палом самртни,
Старац је редом гледн'о светину,
Која се, као луда, чисто радовала, —
И од бола му сузе удрише;
Жаљаше оне, што га — груваху,
А сад са слашћу гледају му смрт.
Засевну пала, кресну страхотно...
Живио краљ! повика светина...
А самртника момци крвнички
Укопаше уз танка вешала.

XX.

Изумрло је ропско колено;
Нов пород дође, који се отаца
Руменећи у лицу сећаше
И од њих боље хтеде постати
И поста, јер тек хтети треба!...
И уста ново, храбро колено,
Те ланац, од отаца наслеђен,
Раскова са свог врата
И с ногу, па, који га стекосе,
Тима га сада на гроб вргоше:
Нека их тргне његов звекет клет,
Па нек их сад у гробу буде срам!
Ал' се победиоци сетише
И оних светлих, светих великана,
Што беху и у ропству слободни
И реч слободе причаху —
А награда им била смрт,
Па срамна смрт...
Свију се победници сетише
И списаше их именом
У свети венац...
Па би их однели све
До дичног храма славе:
Но где да траже, ко их наћи зна?
Кад иструнуше сви крај — вешала.
Благоје Бравчић.

ВРАГОЛАНКА.

ПРИПОВЕТКА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋА.

(Наставак.)

утрадан касно у вече, седио је Лаза опет на дивану уза своју поверљиву сеју.

„Ти дакле видиш,“ говорио јој је између осталог „да ја не смем ништа одлагати и да се морам журити кући.“

„А ја бих ти опет саветовала, да мало причекаш; бојим се, да се какогод не покајеш, што си пренаглио.“

„А чега ради бих се покајао?“

„Смем ли ти нешто приметити?“

„Све, што год хоћеш.“

„Видиш, ти си досад све, што си чинио, чинио промишљено.“

„То имаш цриво.“

„Па откад си то начело напустио?“

„А ко каже, да сам га напустио?“

„Па овај твој поступац тврди то.“

„Ти се врло вараш.“

„И ти сад мислиш, да си ме о томе уверио?“

„Ја бих бар то желлио.“

„Морам признати, да се томе врло чудим, и да се томе од тебе никад не бих била надала. Зар се не сећаш, како си ми говорио, да си се увек чудно, кадгод би ти се ко од пријатеља оженио каквом страном девојком, т. ј. девојком коју је тек једаред видио.“

„Сећам се, сећам се врло добро. Али ако се не варам, ја сам томе још додао, да се ја никад не бих могао оженити девојком, коју не бих волео; а онда сам био тог уверења, да се не може заволети тако на брзу руку.“

„А сад?“

„Ја водем. Па то нека ти је одговор на све.“

„Говориш ли ти озбиљно?“

„Најозбиљније.“

„Добро. Нек буде, како ти хоћеш. Дао би бог, да све буде на добро. Па сад буди уверен, да ти нећу ништа више говорити, што би те могло од твоје намере одвратити.“

„Е видиш, по томе говору познајем ја опет моју добру сеју.“

„Лепо, лепо. Али сад ми реци, шта си свршио са Пером.“

„Када смо нас двојица остали сами — јер Паја је, као што знаш, морао ићи у звање — замолим га, да ми каже, откуда зна за тај случај, који се десио Марковој жени и њеној пријатељици. Али он ми одговори, да ми то не може рећи све донде, докле год не добије за то дозволу од оног, од кога је то и чуо. Ти ћеш лако појмити, да мени тога није било доста, и да сам га и даље гонио, да ми то каже. Али је он остао при своме. Најпосле му рекох, да ја то не питам из обичне прости радозналости, већ из најозбиљнијег узрока; уверавао сам га, да ће, ако ми то каже, учинити ми неизмерну љубав, велику услугу. Али говорио њему, говорио стени, то је било све једно. Шта сам знао чинити? Поверио сам му се сасвим.“

„То ниси требао чинити“, упаде му сестра у реч.

„А зашто?“

„Та ти знаш, да веле, да је Пера велики комедијаш, па се бојим, да“ — — —.

„Е ако сумњаш у његову дискрецију, онда немаш право,“ уверавао је Лаза.

„Он је истина велика шаливчина, али кад се тиче озбиљне ствари, онда је увек човек на своме месту, и то у најпотпунијем смислу.“

„Донета?“

„Ако то досад ниси знала, онда ћу те ја овом приликом уверити.“

„Добро, добро. Али сад говори даље.“

„Можеш мислити, како је изгледао у тај мах, кад сам му признао, да сам ја био онај „келнер.“

„А зар он то није знао пре него што си му ти рекао?“

„Није.“

„Јеси ли ти о томе уверен?“

„Јесам. Јер ја сам га питао, да ми каже, да ли зна, ко је, па из његових речи сам се уверио, да он то доиста није знао. А кад сам после видио, како се изненадио на моје признање, онда је у мени нестало сваке сумње. Па пошто смо се о томе још мало разговарали, саопштим му ја све своје намере, и замолим га, да распита, где су моје јунакиње одселе, јер сам рад био да им начиним посету, да се извиним због свог безумног поступка, јер — остало би све већ дошло само по себи.“

„Па?“

„Он ми рече, да ће их с драге воље потражити, шта више он то мора чинити, јер има, вели, да им каже неке поруке од тога истог, који му је све то приповедао. Али ми је саветовао, да ће боље бити, да их он на мој долазак спреми већ у напред; с тога, вели, мисли, да би добро било, да пристанем

на то, да им он уједно унапред каже све, што буде требало; тако, да ја дођем већ на готово.“

„И ти си на то пристао?“

„Па зар то нисам требао?“

„Е јеси чуо, ја те више не познајем.“

„Шта хоћеш тиме да кажеш?“

„Оно што треба. Реци ми, молим те, како си могао то учинити? Хајд' што си пристао на то, да их он спреми за твој долазак; али да им говори о том, како си се ти — најпросто речено — заљубио, то ти не могу опростити.“

„Та куд си се дела? Разуме се, да на то нисам пристао.“

„Но хвала богу.“

„Откуд си само могла то и помислити? Не. О томе ја хоћу сам да говорим са девојком; јер ја, пре по што јој будем споменуо што о себи и својим осећајима, морам се ма из далека уверити, је ли она слободна.“

„Па ако није?“

„А што ми то и спомињеш? Ја нећу о томе ни да мислим; доста ће ми бити, ако је тако, и онда, кад ме стигне.“

„То је паметно. А шта је урадио Пера?“

„Оно, што је обрекао.“

„Дакле их је нашао?“

„Јесте, хвала богу, ал само док ти кажем, како.“

„Па говори; немој да одуговлачиш.“

„Укратко; било је овако: Видио је, вели, Маркову жену са још једном женском у колих. Чим их је уочио, одмах је бацио поглед на кола, да види, под којом су нумером. Опazio је, да је на фењеру сасвим јасно био забележен бр. 15. Како је знао газду, чија су кола, наурио је, да се доведе упути истоме, да потражи кочијаша, који тера кола под бр. 15. и разуме се, да не би било ништа природније, него да од њега дозна, кога је возио, откуда и куда. Али случај је хтео другачије. У тај исти мах загрме крај њега друга празна кола. Он махну руком на кочијаша, па кад овај застане, запитав услужно, шта ће, ускочи он хитро у кола, заповеди кочијашу, да брзо тера за они коли, што су овуд испредњачила, и ишао је за њима све догле, догод се иста не зауставише пред једном кућом, која је њему била сасвим добро позната. Кад је то видио, заповеди свом кочијашу, да стане, и таман је из кола искочио онда, кад је онај кочијаш, за којим је јурио, кола окретао. На брзу руку плати свог кочијаша, и кад је чуо, да је овај свог бељца ошинуо, приђе брже оном првом, и запита га, кога је возио. Но овај му то није умео рећи. Он, вели, зна само толико, да су то неке стране госпође. Кад га је запитао, где су селе у кола, онда му је најтачније означио гостионицу, где су одселе.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

А кад је осетио, да му је Пера тутнуо у шаку приличну напојницу, тада му је наискреније рекао, да ће он у девет часова у вече опет доћи по те госпође, јер су га исте за то доба наручиле. Тада му он рече, да пре но што пође по те госпође, дође по њега, па ће му он онда рећи, шта му ваља чинити даље. А разуме се по себи, да му је најстрожије забранио, да о томе никоме ништа не говори, као и то, да му је казао, да се неће покајати, ако задату реч одржи. Пошто га је кочијаш о свему најозбиљније уверио, рече му он, где му ваља доћи по њега, опрости се с њиме и оде својим послом.“

„Па јели дошао?“

„Дакако. Шта више га је својом тачношћу изненадио, јер већ у три четврти на девет беху пред његовим прозорима загрмила кола. Он је, вели, у тренутку стрчао низ степене, и док лупиш длан о длан, већ је седио у колих заповедив кочијашу, да тера управо онамо, где су сишле оне госпође.“

„Па онда?“

„Кад стигоше пред означену кућу, сиђе он с кола, рече кочијашу, да зазвони, даде му наново добру напојницу, и рече, да се чини свега невешт, већ само просто да каже, да је дошао по госпође. Па како је намислио да дочека, док се њих две сиђу, па да им онда приђе, склопи се мало на страну, да га не би одмах опазиле. Али како ли се зачудио, кад се на отвореној капији указа служавка, која рече кочијашу, да се госпође, које су га наручиле, предомислиле, и да ће код њене госпође ноћити. На то се, вели, тако ражљутио, да у први мах није знао, шта ће. Али док је служавка закључавала капију, прибрао се мало, приђе кочијашу, рече му, да сад може ићи, јер га више не треба, а пошто кола одзвкрташе, причека мало па онда поново зазвони на капији. После неколико тренутака стојала је пред њим служавка, која је мало час била на капији. Не зна, вели, кад му је иста била смешнија, у онај мах кад је у њему видила неког странца, или кад је он замолио, да му дозволи, да уђе унутра, да би крај лампе могао написати неколико речи на своју посетницу, коју треба она да преда госпођи

Мари. Али било како му драго, доста то, да је он ушао унутра и написао оловком на своју посетницу: „Штована госпођо! С вама жели о некој врло важној ствари да говори још овога часа ваш поштовалац и пријатељ Пера Ј.“ Посетницу је предао служавци, замолив је, да је даде госпођи Мари, и да јој каже, да он доле чека.“

„Но, та се морала лепо изненадити“.

„Та слушај даље. Не потрајај дуго, служавка се врати, и рече му, да га је госпођа Мара молила, да изволи доћи горе, што је он, разуме се, и учинио. Нећу сад ваздан говорити, како је он тамо провео; о томе други пут. Доста, да је постигао оно, што је хтео, и да је по томе одмах потражио мене, да ме о свему извести.“

„Па то је и учинио?“

„Јесте. Он је увек од речи“.

„Па шта сте у главноме свршили?“

„Не баш оно, што би мени било најповољније. Јер оне сутра морају даље на пут т. ј. кући моје враголанке, али ће се тамо бавити само две недеље, па онда ће се Маркова жена вратити кући, али, али ће опет собом повести своју гошћу“.

„Па?“

„Па с почетка сам хтео и ја да идем за њима, али сам се предомислио; и ми смо решили, да ја о свему нишем Марку, и да га молим, да ми буде проводација. Па док се њих две баве тамо, камо ће сутра, дотле да ја идем кући, и да кажем мојима, шта сам наумио. Међу тим ће Марко опет писати девојчиним родитељима, да и они знају о свему, па кад враголанка стигне Марку, наћи ћу се и ја тамо, па — ако бог буде хтео, ми ћемо свршити“.

„План је сасвим добар; дај боже, да се изведе“.

„И ја тако мислим. Да, још ћу те молити, да ми даш ону моју слику, коју сам ти послао пре неколико недеља, јер сам рад, да је Марко пошље враголанци“.

„Како је не бих дала? Та то се по себи разуме. Е гле, молим те, још ће ту нешто бити у ствари. Но томе се баш нисам надала“.

И још би они дуго тако разговарали, да их поноћ не опомену да је време разласку. (Свршиће се.)

СВЕТОЗАР ВАЈАНСКИ

С Л О В А Ч К И К Њ И Ж Е В Н И К .

НИШЕ Д. Б. ДОБРОСЛАВ.

(Свршетак.)

При излету једном на Вођин даје се Рупољском и прилика, да одлучан положај заузме наспрам назовиродољубиве клике. Ту нам се приказује читава гомила но-

вих лица, међу њима приређивачица световине, млада удовица Адела Рибариковица. Вајански је у тој занимливој особи усредсредно пуну љупкост своје кичице. Детаљовано психолошко



цртање, до у најфинији детаљ са неумитном консеквенцијом изведено, створило је овде индивидуалност, којој ретко где има равне.

Као женски Чичероне стоји Адела на развалинама Вођина а до ње Рудопољски.

»Оно је Витов«, вели, показујући десном, до лакта голом руком на Šedé Нору, где се у плавичастој магли указују развалине двора; »кажу, да је подземним ходником у свези био с Вођином, ја мислим с тога, да би се двоје драгих могло састајати«. Трудила се да говори обичним чичеронским тоном, али је наскоро живље наставила: »А ево и вашег драгог Рудопоља. Кажу, да ту живи неки пустињак, особенак, ђудљив и охол«. Приђе онда прозору па баца доле листак листе. Нагне се јако, готово са половином свога витог тела над понор, да види, како листак вртећи се доле лети. Станислав, тргнувши се из уметничке своје маште, пренерази се. Зид, сам по себи доста висок, стајао је на окомитој каменитој стрмој стени. Станислав пружи механично руку па њу за руку зграби.

Адела се на глас засмеје а смејање је у вратићу њеном звонило као прижељкивање славуљево.

»Ипак јој је у грудих сребро«, помисли Станислав, »како ли то звучи! Тај смеј не може бити лажан, као ова витица«.

»Хвала на витенској услузи! Поплашили сте се можда за мој живот. Да велике ми несреће!« Још се једаред нагне, још јаче и опасније.

Станислав се сневесели; срцу му је било досадно и несносно; иронично се насмеши: »Сад можеш чекати на моју »витенску услугу«, па скрети руке.

»Ала би се то летило! Еј боже, да грдне висине! рече Адела, пригнувши се опет над понор. »Како су мали ти стари, лиснати растови, сасвим као мали ђбунови. Ах, где, шта је то? Тамо доле под стеном трчи нешто. Зечић, зечић!« Притом се тако нагла, да је само једном пожицом додиривала земљу.

Станиславу се цело то учинило грозно и немилостиво. Задрхтао је по свом телу. Он би најпосле сам још тога часа без икаква страха нагнуо се био, али није био кадар другог тако гледати; баш га је једило, кад је видио, да се жена на тај начин титра са осећајем зрела човека. Мрзео ју је сад из дубине душе.

»Молим, милостива госпођо, на што та шала? Није на свом месту. Та ја нисам новајлија!« примети презорно а горко се насмеши.

Не може бити, да није приметила сву општрину и горчину речи »ја нисам новајлија«. Јер је већ у гласу, којим су те речи биле речене, звучала сатира, непоштовање и презрење. Њеним је срцем овладао жесток бол. Никада досад није осетила такав бол у срцу. Та зар таква рана није у стању отровати сву крв? Адела пружи руку доле па се још јаче нагне. »Ах, гледните, зечић се подвукао под стену; како је мален, као миш, као мишић!« и опет се захори сребрни њен смеј.

Станислав стане дрхтати. Није знао, да ли више од једа или од страха. Заклопи очи а притом помисли:

»Па ипак ме нећеш намамити, да те се још једаред дотакнем, намигушо!« Сав је био блед.

»Већ га сад више и не видим, још се дубље увукао под нас«, викне наједаред Адела па у исти мах седне на зид а обе ноге пребаци преко зида. . . . Станислав чује шуштање њене хаљине па му се замагли пред очима. Она је целим телом била за зидом; обема се ногама одупрла о пукотину спољашњег зида а оберучке се држала за зид. Из дворишта је допирала јека дивљега чардана, егеде су пискале, цимбал гудио а у свирку се мешала песма и несташно клицање. Како се Адела нагло пригнула преко зида, отпустила јој се дугачка, бујна витица па стала лепршати по лакој даху ветрића.

Станиславу се смркло пред очима. Но као да је сам демон јогунлука са мрачним крилима лебдио му над главом, није се помакао с места, само је загризао усну.

»Ено га опет!« узрази Адела, погледавши право у дубину; али јој у гласу није било више оног металног звука, него је вибрирао а био потмуо. Станислав је стајао као прикован. Она скине леву руку са зида па се само још десном држала о зид те тако лебдила над понором.

Демон јогунлука ишчезну изнад главе Станислављеве. Скочи до Аделе, зграби је под пазухо, коленима се опре о зид, очајничком је снагом притисне на своје груди па је пренесе преко зида.

Адела је била бледа, пребледа.

»То је био жесток бој!« рече. »Мислите ли ви да бисте уз јогунлук свој из боја тога изашли били као победилац?«

Станислав поражен устукне један корак.

»Ја бих била победила«, узрази Адела а

сребро јој опет зазвучи у гласу; »дабогме, тамо код зечића.«

Станислав је гледао у њено лице, на коме се бледило мал те није прелило у сиву боју, гледао је у фантастични сјај њеног ока — спустио је главу и веровао. Али нашта све то? узалуд је питао сам себе. Она је села у издубак крај камина па наслонила главу на скамењени лђп. Мрве са лђпа стану јој падати на сјајну кестенасту косу. »Не, то није било претварање«, промислио је Станислав дубоко уздахнувши, »као што ни витица ни румен на образих није била лажна.« Руком је прешао преко чела — велике и хладне капље зноја квасиле су то чело.

Адела је заклопила била очи те јој се бледо лице сјало као мрамор. Али је за час отклонила опет очи, груди су јој стале редовно дисати, лице је мало по мало добило своју боју.

Станислав се трудио да разјасни себи то, што се збило у последње време. Та био је узбуђен и кад је снимао салик Вановковице, али сасвим друкчије, него сада. Тада је ишчезла Марија а истакла се Гриселда, у чијој је љусци хтео да прикаже племенити лик; а код Аделе је живот сам дошао до свог сопственог права. У њему се презрење према намигуши мирно, лагано али неодвратно преобраћало у дивљење, у чисту оданост к том женском бићу, које у први мах није био разумео; па баш као што се из незнатних зачетака осећај тај развије до силне страсти, престаје и олако схваћање живота, који се не окива никаквим окрвима, а испред ревносног и достојног циља животног, за којим млада удовица тежи. Па исто је тако мајсторски изведен и обрт у души Рудопољскога од нејаснога космополитисма к благословеном народном раду, који за руку иде са пробуђеном плодовитом уметничком продукцијом. Паралелно с тиме износи нам се и бђни душевни потрес, који лепу и племениту, али занемарену жену Вановскову буди из душевне јој индоленције те она позна себе, живот и вредност породичнога живота у потпуном му значењу. Исто тако и трагично самопрегоревање младог бујног девојчета Ане, што у најдивнијем развоју свога бића увене као мирисан цветак, муњом згођен. Осим тих делова, од којих је сваки кадар засновати и учврстити славу песнику, доказују још и силне епизоде и многа споредна лица неисцрпиви прави еп-

ски ђеније песников најсјајније, и то како дубљином и извршношћу, тако и мал те не свагда прегнантим обликом опште рефлексije.

Али што Вајансковом роману особиту вредност у словачком народу а његовим делима у опште већу социјалну важност даје, то је прилики одношај његових дела к интимном његовом животу душевном а уједно и ка животу словачкога друштва, к моралним и политичним интересима његовог народа.

Може дакле човек сасвим за право дати речима чешке критике, која се овако завршује: »Сретно Словаштво! У осамљености својој и својим јадима имаш два душевна проја, који би били на дику и понос свакој словенској књижевности.«

Слика наша не би имала потпун преглед, кад не бисмо споменули Вајанскога у једној од главних његових радња, а то је критичко његово делање. Његови критички и литерарно-историјски радови дају како по ваљаности, тако и по оригиналном схватању и строго естетичној законитости најбољу сведоцбу за праву уметничку способност. Он је у том погледу умни вођа нове књижевничке генерације. Одишта би ваљало пожелити, да се ти саставци, што су разбацани по многим часописима, као студије покупе и изнесу пред њу, да би из њих могла црпсти здрава темеља, фина укуса, нове ерудиције у словачкој књижевности.

Још ни са тим није исцрпљено све, што је Вајански урадио на књизи, па како је неуморан рад и сад још највећа радост његовога живота а љубав к роду највеће његово морално својство, то се у будућности од њега још много и много може очекивати. Али су већ и досад изашла дела довољна, да га човек сме уврстити међу прваке народне, па зацело се нико неће у његово песништво и уметништво удубити, а да га не очара и не занесе лепота облика, племенитост мисли његових, високе и широке перспективе, поштена оданост к ономе, што је добро и лепо, пожртвовна љубав према роду. Услед тог јединства, које код њега спаја песничтво и живот, морамо га и као човека заволити и радовати се, што се сретамо с личношћу, о којој један од најприснијих његових пријатеља, српски књижевник Милап Савић, вели, да је »симпатичка нарав, те ко се с њим упозна, не може а да га не заволи. Био здрав и чио још много година на благослов и утеху свом народу!«

Ж И С Т А К.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ

I.

Пречестѣйшій Господине,
мени любезнѣйшій и высокопочитаемый!

Я бы Вам' одмах', по пришествію нашему у Виенну, писао, да ме ніе Живковићъ у том' предупредію. У Пешти самъ тражио Витковића да га посѣтимъ, али ніе быо кодъ куће. Копытару самъ изручіо много поздравля отъ Васъ, и са свимъ самъ Васъ оправдао кодъ нѣга; и обрекао се да ће на годину у септемвру мѣсецу (ербо тога мѣсеца има факацію) доћи у Сремъ.

Пѣснарица ово дана поче'ће се печатати и ста' ће ме (осимъ мога трошка) 800 ф. v. v.! А пренумеранта до данасъ ни самъ више добио него 25. Тежко мени! ако не узимамъ 600. пренумеранта. Перву часть Пѣснарице рецензирао е Гриммъ (Библіоокаръ изъ Кама, и послао е Копытару рецензію, коя ће се скоро печатати у новинама книжественымъ; и каже ми Копытаръ да се ту хвале Сербске пѣсме до удивленія.

Ако бы ту дошла она Слѣпица изъ Ярка, уредите, молимъ васъ, нека се оне све старинске пѣсне отъ нѣ препишу, особито што е годъ о Лазару (како се онъ женио, како е у ловъ ишао, Ла-

зарица, и пр.) и о Силном' Стефану; ако ли она ту не дође, а Ви пишете Попу у Яракъ нека онъ препише, или нека Слѣпицу подъ стражомъ к' Вама пошлѣ, ербо ћемо тежко оне пѣсне на другом' мѣсту наћи. Напишите едно писмо и у Гркъ оном' попу, нека нам' іошт' штогодъ ново препише отъ Філіпа Слѣпца, а особито ако буде што спѣвао отъ Велька или от Равня.

За мое путешествіе немойте заборавити; али гледайте нека буде баремъ 1000 ф. v. v. да могу овде зимуетъ све ове пѣсне безъ брига напечатати; а я самъ већъ нашао трговце, кои ће ме у Априлу одвести и намѣстити. Явите ми што годъ отъ Сербіе, мы овде чуемо да хоће да се помире с Турцима и то бы найболѣ было. Младенъ Яковъ, кнезь Сима, Стефанъ Живковићъ и Петаръ Добрняцъ отишли су (овуда) у Паризъ у главниѣ квартирѣ Россіе-кій али нису сви заедно, него Младенъ и Яковъ а она опет Троица! — Пошлите ми Хлоу и Мір-тила, ако сте поправили. Въ прочемъ я Вам' желимъ да будете здрави и да се обогатите (али скоро да можете и мени што годъ помоћи), и есамъ Вашъ покорнѣйшій слуга

у Виенни 9. августа 1815. Вукъ Стефановићъ.

ЛИСТИЊИ.

МЕСЕЧНИ ПРЕГЛЕД ПЕРИОДИЧНЕ СРПСКЕ И ХРВАТСКЕ КНИЖЕВНОСТИ.

МЕСЕЦ МАРТ:

(Допуна).

Кад смо већ завршили били преглед за прошли месец, добили смо још и:

Невена број 6. са овим садржајем: „Нешто из средњег века“, са сликом (како гњурају варалицу). — Песма Д. Гѣве „Пресудите али право“. — Приповетка од М. С. „Дедина капа“. — „Гуска пијачура“, са шест сличица. — Песма „Кауказ“ од Ђ. са великом сликом Каукаскиње девојке. — Наставак приче „Цванцик“. — Песма Павла Л. К. „На гробу“. — Прича „Паук и мува“, саопштио Св. Шак. Нанчић. — Даштава. — Позив на претплату, у којем издаваштво на жалост изјављује, да са дојаконњим бројем претплатника једва хвата крај е крајем.

Старинара српског археолошког друштва године III. бр. 1. Тај лист уређује познати стручњак, професор Михајило Валтровић, коју и овом броју наставља свој извештај о српским

црквеним старинама на Будимпештанској изложби и саопштава римски један натпис из Костоца. Осим тога саопштава још и Вид Вудетић Вукасовић један српски натпис у Попову Пољу (у Херцеговини), средњовечни један талијански барелеф са натписом у граду Корчули (у Далмацији), који је у додатку донесен у слици, и један старосрпски натпис у Херцеговини.

Гласа Црногорца бр. 13. У томе су броју у подлику саопштени податци о животу покојног војводе Милана Вукковића а штампана је и песма Ђ. Перовића „Вјерна драга“. Под рубриком „Књижевност“ има оцена на дело „Српски цар Стеван Душан и Балканско полуострво у XIV. веку“ у Јеврићеву преводу. Под рубриком „Књижевне новости“ преприштане су из 12. броја нашег листа све новине, које смо тамо саопштили. То најпосле по себи није тако ни грех, али се мора замерити, што се при том прештампанавању не пази те уплете и оно, што само за дотични лист има смисла. Ми смо тамо рекли, да „Песме Јосипа Берсе“ препоручујемо и да ћемо од истог песника донети скоро баладу једну и одломак из његових „Морских елегја“, па то сад читамо и у

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

„Гласу Пригорца“. Или је можда Берса збиља и уредништву томе послао баш једну баладу и одломак из „Мореких елегија“

Г Л А С Н И К.

(Топаловићево вече у Панчеву). На други дан Ускрса ов. г. приређује Панчевачко српско црквено певачко друштво у прославу десетгодишњег деловања свог ликовође Мите Топаловића у дворани „код Трубача“ концерат, с игранком. На концерту ће се махом певати само слављеникове композиције и то овим редом: 1. „Народни збор“, мушки збор. 2. „Звезда“, четворонев, певају млађи чланови певачи. 3. „Хајде песмо“, мушки збор. 4. а) „Од куда ружа“, б) „Славуј“, пева Е. Леовићева. 5. „Лисна горо“, мушки збор. 6. „Кад прво сунце“, четворонев, певају старији чланови певачи. 7. „Поток жубори“, самопев с пратњом мушког збора. 8. „Ој облаци“, мешовити збор уз пратњу гласовира. — По закључку друштвеног одбора намењен је чист приход тог концерта слављенику.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште.) У четвртак прошле недеље приређена је била за децу особена представа, којој је био почетак у 5 часова после подне а свршетак још пре 7 часова. Сиромашна деца имала су бесплатан улазак. Давала се том приликом по трећи пут ове сезоне „Сабља Краљевића Марка“. — У суботу 5. о. м. била је свечана представа у прославу двадесетпетгодишњег глумовања Драгиње Ружићке и Димитрија Ружића, заслужног и омиљеног нашег уметничког пара. И једно и друго се у тој прилици уверили већ по толики и толики пут, како им и овдашња публика цени и уважава велики дар и богату вештину а и огромне заслуге за развитак и напредак српске глуме. Било је ту искрене и срдачне овације до миле воље. Кад је Ружић на свој начин одиграо Герика у Премарејеву „Доктору Робину“ а Драгиња Ружићка одрешито, како само она уме, откресала Гернер-Триковићеву „Милу“, коју је баш она пре четрнаест година заданула била животом, дошли су на ред поздравни слављеницима и предани су им укуси и дивни дарови, што им је наменила љубав и поштовање и представника лепе глумачке уметности и иначе лица, који су својој симпатији спрам љубљених слављеника видљивим знацима дали израза. После представе био је у почетак јубиларима банкет у просторијама овдашње српске читаонице. — Као корисница позоришне дружине а уједно и као претпоследња представа за ову годину прешла је преко дасака у недељу 6. о. м. изворна шаљива игра у 3 чина под насловом „Четири милијона рубља“, коју је написао Стеван Ј. Језић а „Матица Српска“ наградила наградом. Ко је рад да се упозна са том шаљивом игром изближе, са предметом јој, врлинама и манама, тај нека отвори 144. књигу „Летописа“ па ће тамо у изводу из записника књижевног одбора наћи опширно изнесено миљење уредника овога листа, Стевана В. Поповића и Милана Савића. Видиће тамо, да се од те тројице први и трећи изразили доста повољно а други да је одрекао делу и најмању вредност. Кога та ствар интересује, моћиће према тим оценама створити себи суд о делу томе. Наше је овде за овај мах констатовати, да ли је на позорници имало успеха или не. Па на жалост морамо признати, да се нама чини, да је успех овде био негативно више него полован, и да долазимо све више до уверења, да се једна иста ствар друштво чита а друштво гледа са позорнице.

Увиђамо сад, да је београдска критика имала донекле праву што је лане после првог приказа на ондашњој краљевско, позорници нашла много штошта да замери, ма да је комад тамо, као што смо читаоце наше лане у 9. броју нашег листа известили били, лепо успео. Не остаје нам дакле друго, него вратити се још једаред на ту изворну глуму те јасно изнети недостацице, које по нашем миљењу оспоравају потпуни успех на позорници. За приказиваче, који су забављени били у игри, мора се рећи, да су око новине лепо били приоули а а две три улоге већ нису могле бити у позваним рукама. И Драгиња Ружићка као оштроконија Стана и Јеца Добриновићка као „од заната провадарица“ Перса и Добриновић као „зеленаш“ Грк-Гаса и сувине су благодарно поље за обраду нашли у својим улогама а да не би створили били погођене ликове. Осим њих су главне улоге имали у рукама још: Ленка Хаџићева, Ђурђевић, Марковић, Милојевић и Петровић. Марковић је уметнуо и Јенкову песму „Море ми је љубав“ — али нити агодно према ситуацији нити достојно саме композиције. Онако штогод а ла „Та цео живот“ — било би ту много пре на свом месту.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Још 1883. године изашла је у Београду књига: „**Листићи из књижевности**“ од професора Свет. Николајевића, књига 1. (у малој осмини, на 174 стр.). Како су књиге такве врсте у нас врло ретке, није ни сад касно и неоправдано, да наведемо овде, како је њу и наше књижевне прилике приказао у свом Архиву (VIII. стр. 171.) професор у Петрограду Ватрослав Јагић: „Нисац покушава, а у томе је српска књижевност врло оскудна, да српске (изображене) читаоце упозна с литерарно-историјским есејима: Збиља је вредно сажалити и занета треба да се озбиљно промисли о жалосном стању, у ком се налазе млађане слабачке књижевности, а иначе су кадре, да се развијају, као што је и. пр. српска; на њих утичу слабуљаве појаве модерне културе тако силно, да чак и најзанесеније политичне и социјалистичне утопије већ налазе својих органа, којима хоће да задобију неверује масу, док скоро ни смисла нема ту за најплеменитије продукте човечијег духа, који се огледају у облику величанствених спесова редом у разних културних народа из векова у векове, тек ако се кад тад покуша, бар у изображеним круговима, да се добрим преводима пробуди чувство за есеје писане укусно, па да их је лако разумети. С тога тим више вреди ова мала књижица српског књижевника, који очевидно има дара. Није моја задаћа, да се дубље упунштам у садржину прве књижице ове (а биће их, надајмо се, и више), само бих, прочитавши први чланак о вештини у опште, (а има још о Ариосту, о Тасу, о Камоенсу, о Тациту, о Шекспировој Јулији), световао писцу, да се клони неких суровости у језику. Ко хоће да оцењује вештине, мора пре свега показати укуса у свом сопственом језику. Што се тиче излишних туђинских израза, — ја иначе нисам за апсолутно пречишћавање у речима, — упућујем на лепу Даничићеву опену; ено је на страни 86. у „Поменима“ Милићевићевим.“

— О **Ђури Јакшићу** каже исти научник светског гласа (Архив, VIII. страна 173.), приказујући дела Ђуре Јакшића, што изађоше 1882.—1883. у Београду у 10 књига под уредништвом нашег врлог књижевника Светислава Вуловића баш поводом Ђуриног животописа од истога: „Ђура Јакшић спада без прекора у најдаровитије писнике у најновијој српској књижевности. Да је био систематски образован, и да га нису неприлике у животу, у којима је одрастао, толико гониле, да

га није највише сиротиња мучила, тај српски Рајски обогатио би био српску књижевност знатним радовима, као што је био даровит и као песник и као сликар. Али, и овако је заслужио, бар после смрти, пажњу, коју му поклони издавалац. Јер свугде, па и у најнезнатијим одломцима његове појезије, говори нам права песничка природа. Његове приповетке, док се не залети у стара времена, која је слабо познавао те тако и не могао у томе ништа истини верно створити, него док бира за њих градива из богатог искуства свог бурног живота, развијају се пред читаоцем сасвим криво, јужњачком криво, задахнуте с мање или више романтике, која се у старијим радовима му и сувишно истиче. Неке су му приповетке и у стране језике преведене, а то запета и заслужују.“ Колико Јагић цени и колико ваља да ценимо литерарно-историјску штудију проф. Св. Вуловића о Ђури (уз VII. књигу Ђуриних дела), каже у овим речима: „Без претеривања сме-мо рећи, да сад тек можемо, као што треба, оценити Ђуру Јакшића“.

— Светозар Ј. Гавриловић, секретар срп. пољопривредног друштва у Београду, позиваје на претплату на књижевни часопис „Гусле“, који ће излазити дваред месечно у свескама од 3 табака а доносити белетристичне саставке и пропатити сваку важнију српску и словенску књижевну новину. Лист ће почети излазити од маја о. г. а претплата ће му бити до краја ове године за Србију 8 динара, за остале земље 10 дин. Ко скупи тројицу претплатника до краја године, добиће један примерак бесплатно. Претплата се шаље „Трговачкој штампарији“ у Београду.

— Књижара браће М. Поповића издала је ово дана „**Бој на Косову**.“ Српске народне песме о боју на Косову. Уз песме је те додата дванаест — на наслову стоји: лепих (?) — слика. Цена је 20 новч.

— Накладом Ф. Дункера у Липском почела је излазити Костомаровљева „**Руска историја у биографијама**“, коју је по другом издању руског изворника на немачки превео Р. Хенкел. „Magazin“, јављајући то, вели, да Костомарова у Русији држе за најдаровитијег историчара садашњости, а ми смо лане у 18. броју нашег листа читаоце наше известили, да је Костомаров лане преминуо.

— У 42. броју нашег листа од прошле године јављено је било, да је проф. Манџини на талијански превео неколико Змајевих песама те их кани издати у засебној књижици. Тадањи уредник овог листа а сад наш сарадник Милан Савић обратило се тада на преводиоца и замолио га је за коју преведену песму, да би је могао упоредо уз немачки и мађарски превод и оригинал саопштити у листу. Но у то је лист овај морао престати. Сад читамо у талијанском листу „L'Unione liberale“ у 14. броју, да ће за који дан из штампе изићи читава свеска превода Манџинијевих са страних језика. Како Манџини суди о нама и књижи нашој, нека нам ево кажу речи из његовог писма од 26. децембра 1885, које је писао Милану

Савићу: „Вјерујте, ја љубим српски народ, како заслужује, и желим у велике, да се Италија упозна и с племенитим и кријепним духом његових pjesника: Змаја Јовановића, Бранка Радичевића, Ђура Јакшића и владике Рада, које помоћу патријота госп. Ковачића одавна учим; пошто су их славни Томазео — постојани хвалилац српских врлина, од којих је и потекао — и други упознали с оним, што је задивило једног Гетеа, духом pjesама српских народних, што их је сабрао велики геније неумрлог Вука“.

— Код Брокхауса у Липском излази целокупно издање дела **Морица Каријера** у 9. свезака, у којима ће бити еједнивени његови списи, што се односе на философију лепога и на историју уметности. Доцније ће се надовезати они списи, који говоре о историји философије, религије и етике. Прве две свеске садрже „естетику“ у трећем наново обрађеном издању, трећа свеска „појезију“ у другом прерађеном издању, свеске 4—9 уметност у свези културног развитка и идеала човечанства“ у трећем умноженом и наново прерађеном издању.

— Четврто дивот-издање Еберсове идиле „Eine Frage“ изашло је ономад у Стутгарту. Уз издање је то нов приказ Тадемини истоимене слике, која је сад према Еберсовој идиле удешена. Еберсова та идиле има у српском преводу уредника овог листа под насловом „Да те нешто питам“, а превод је штампан у „Српским илустрованим новинама“ г. 1882.

— Угледала је света и „Nári János Odyszeája“ од истог писца од којег је и „Nári János Iliásza“. (в. б. бр. нашег листа). Ту другу травестију посветио је Шереш Јевђе-нију Ракошију.

А Ф О Р И С М И.

(Римски.)

Ко није никад љубио, гледа зловним оком на љубав других људи.

Плаут.

Серторија меће белило на своје лице: она губи своју белу боју и губи своје лице.

Петрониј.

Је-л лепо време, помишљај на буру; јеси-л пак несретан, надај се бољем.

Дионисије Катон.

Сиромашу мало недостаје, човеку лакому пак све.

Публилије Сир.

Ништа не суши тако брзо као суза.

Цицерон.

ЧИТУЉА.

Ових дана умр'о је у једном маленом сеопету на Боденском језеру славни немачки песник **Јосиф Вилх. Шефел**, познат са свога чувенога епева „Der Trompeter von Säckingen“ и романа „Eckehard“.

Исправка. У прошлом се броју на стр. 484. у 12. реду поткрала погрешка; стоји прошлом а треба да је првом.

САДРЖАЈ: Пролеће. Песма Драг. Ј. Илијћа. — Вече. Песма од Војислава. — На мору. Песма Јосипа Берсе. — Жртва за жртву. Новела Мите Живковића. — Одрицање. Песма Вл. М. Јовановића. — Пев'о бих тужан... Песма од Рајка. — Праведни судија... Од М. Ј. Илијћа. — Апостол. (Петети.) Превео Благоје Бранчић. (Свршетак.) — Враголанка. Приповетка. Написала Милева Симића. (Наставак.) — Светозар Вајански, словачки књижевник. Пише Д. Б. Доброслав. (Свршетак.) — Листак: Писма Вука Стеф. Караџића Лукијану Мушичком. Износи на јавност Милвоје К. Бранковић. I. — Листићи: Месечни преглед периодичне српске и хрватске књижевности. (Допуна.) — Позориште и уметност. — Књижевне новости. — Афорисми. — Читуља. —

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаксу. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.